

Јана Алексић

ПЕСНИЧКЕ ЧИЗМЕ ПУНЕ ВОДЕ И ВИНА / НА ЧАМЦУ ОТЕЖАЛОМ ОД МЕТАФОРА / ПОД ТЕРЕТОМ ПЕСМЕ

Драган Јовановић Данилов, *Ум подивљале реке*,
НБ „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2018.

Драган Јовановић Данилов нам и у најновијој књизи песама сервира изобиље песничких фигура, слика и језичких обрта, заузимајући искошени, а заправо луцидни поглед на видове таворења у лавиринту, препознатом као савремени живот.

Поетичким времепловом сатканим од многих интертекстуалних нити Данилов сеже у архетипске слојеве личности и стабилне митске наративе о природи човека и жене, е да би обележио дестинације и локалитете као значајне пунктове на сентименталној мапи и, на трагу те инспирације, објавио властиту егзистенцијалну/естетску перспективу. Очуђење, као рефлекс већ опробане уметничке акробације, није искључиво у функцији продубљивања одговора на питање о смислу поезије и писања у нашем оскудном времену, већ наговора на непрестано откривање лепоте постојања и занављање доживљаја ексклузивности, то јест благодати сваког, па и, наизглед, најминорнијег животног облика у нашем окружењу. Тако се Данилов надовезује на Хераклитову мисао о свеопштем протоку и пролазности.

У вешто разрађеном лирско-медитативном концепту, састављеном од три циклуса (*Тајанствени шелеграми*, *Бакља за вавилонску кћер* и *Сйлав*), пролошке и епилошке песме, наративни идентитет песничког сопства описује се посредством тропа из хидролошког арсенала,

односно упућивањем на природну појаву карактеристично интензивнијег кретања воде. Књига *Ум подивљале реке* тако реферише на збирке песама *Симетрија врџлога* (2014) и *Говориши с водопадима* (2016) и узначава у отпочети тематско-мотивски низ. Вртлогу и водопаду овде је придружена метафора подивљале реке, али и таласа и снега, које пак као симболе, познајемо из Даниловљевих недавних романа *Таласи београдског мора* (2014) и *Шта снег прича* (2016). Будући да је субјект освестио своју уметничку вокацију, наведени тропи за његову идентификацију углавном су аутопоетичког типа.

Већ је у уводној песми збирке „Талас одбегао од океана” одређена песникова иницијална позиција за промишљање сврхе песничког стваралаштва: „Ја, талас. Сам самцит. Давно одбегао од реке.” У песми „Таласи” песник открива своју немирну природу: „У мојој души је много таласа и када ударају о хриди, ја не могу бити са собом”; у песми „Хвар” песниково срце „говори као хрид коју запљускују таласи”, док у песми „Ране” затичемо „дивљу реку” или опис времешне душе „прошлост наших душа дубока је вода”. Спознајни хоризонт се у песми „Прошлост наше душе дубока је вода” из интима субјекта пресељава у свет. Тако вода постаје мерило поузданости бивствовања: „[...] не постојимо / кад нисмо у води; свет је огледало, окрутно / језеро које све што види одмах прогута / и смести на дно [...] није у нама знање него у води – она нас / доји и одузима нам жеђ, из ове бистрине / за сигурно нећемо изаћи исти.” Мада у другачијем тематско-мотивском и реторичком контексту, песникова инокосна (друштвена) позиција маркирана је у песми „Мрежа”.

Данилов, међутим, овде умом, као именитељем трансценденталног искуства и свеколике људске духовне способности, покушава да устроји водену стихију, у овом случају, стваралачки нагон, то јест да језички укроти бујицу мисли и слика, семантички поливалентан симбол са којим се идентификује. То прераста у могући израз неке невидљиве суштине, „прозрачну лампу око духовног пламена”, како би рекао Јејтс. Отуда „ум подивљале реке” представља сликовити означитељ песничког обитавања у оностраној стварности. Поезијом или песничким језиком – са логосним потенцијалом – контурише се, промишља, коначно, култивише разбарушена природа његовог сопства у стању повишене емоционалне или стваралачке температуре. Аутопоетички је овде фундиран и „ум тамне шуме”: „Наше ће песме изронити из јазбина и руке наше путоваће да из ума тамне шуме посеку божићна дрвца” („Шта снег прича”). Сличну идеју Данилов је развио у насловној песми књиге *Симетрија врџлога*, где је покушао да артикулише бит песничке егзистенције, док је у збирци *Говориши с водопадима*, извео аутореференцијално удвајање и дискурзивно оголио

човекову стваралачку енергију, симболички деконструисану у представи водопада. Ум може бити схваћен и као ознака песничког бића, па и онтолошког статуса свеколиког бивствујућег, над чијом тајном Данилов обделава са великом посвећеношћу.

Тако се и у збирци *Ум подивљале реке* суочава и усаглашава – не и обрачунава – са властитим стваралачким навикама: „Дуго си грцао у непокретности и учмалости, зато не дозволи да те написана поезија вара, / већ се спремај за рат, за кугу, за глад / и епидемију.” Постулирани песнички субјект/сопство осмишљава се у односу на ум, као мисаоно средиште, симетрично само себи, уједно и као духовно-душевни генератор. У непрестаном преображају стања, облика и језичког спознања света, сопство и његова песма све време левитирају на истањеној трансимболистичкој граници између оностраног и оностраног, означитеља и означеног, речи и ствари, телесног и духовног/душевног, чулног и контемплативног, живота и смрти. Будући да је ум подивљале реке језички неухватљив, песник прибегава мистификацији, али са примерне и по правилу епистемолошки ограничене научне дистанце: „О уму подивљале реке не може се рећи ништа извесно. / И то знају они које још само Исус чује кад испусте крик”.

Дискурзивност – учестали говор о писању и песми – саобразна је аутопоетичком импулсу и лирском преиспитивању личне уметничке праксе, што исходи есејизацију, с једне, и развијенију наратију, с друге стране. Пресецање граница других књижевних облика и жанровско преплитање резултат су деловања песниковог трагалачког духа, као и потребе да се испробају различити говорни чинови. У питању је каткад испрекидано, каткада скоковито, каткад циклично, а каткад линеарно кретање мисли чије изрицање је приоритетно субјективно. Субјектоцентричност, са својим дериватима, представља еминентно својство и аутопоетички усмерене лирике, и модернистички омеђене прозе и есеја. Песма, аналогно есеју, попут каквог огледала, према виђењу Михаила Епштејна, постаје „делом признање, као дневник, делом размишљање, као чланак, делом приповедање, као прича”. Даниловљеве песме у збирци *Ум подивљале реке* углавном се састоје од (синтагматских) низова декларативних реченица – језички обликованих увида – које могу да стоје самостално, и ван конкретног лирског контекста књиге, као експлицитно поетички ставови самог Данилова. Ипак, искази, узети појединачно, тако пренапрегнути и семантички набијени, не представљају само есејистичке јединице – есеје – већ захваљујући ванредним реторичким карактеристикама творе целовите песничке слике. Неколико насумице узетих примера то потврђује: „Душа Бога има велики број гостинских соба и кухињу у којој се никад не кува”; „Голотиња је лава која затрпава векове”; „У

мрачној шуми нема других тајни од оних које се таласају у крошњама [...] Крошње не разговарају већ се таласају како би могле да нас виде”; „Пијанство је оно што остане у бурету кад се из њега источи сво вино”; „Баке су маратонци које трче кроз степе повести” итд.

Песнику је стало да размотри онтолошку постојаност песме, њену изражајну моћ, али и да упути на питање деликатне лирске осећајности. Песма је главна јунакиња ове књиге. Готово свака описана емоција, душевно расположење, спољашња сензација или чулни надражај, па и оригинални увиди у животне и стваралачке процесе у служби су рељефног обликовања мисли о оправданости и лепоти писања и одрживости песме, као уметничког облика, као осамостаљеног ентитета, и као објаве уметничке истине о човеку и свету. Реч је о великој теми не само Даниловљеве иманентне, већ и трансимболистичке, односно новосентименталистичке поетике, врло виталне у савременој српској поезији. Та разматрања у тесној су спрези са питањем поузданости песника, наговештеним већ у уводној песми, његовим интимним, посредно и читаочевим односом према написаном: „Ја нисам песник и не знам написати песму. / Сликама врло мала платна. Покушавам да / начиним мрежу од малих костију птица.” На та питања Данилов, у дослуку са својим тренутним духовним расположењем, пружа различите, каткад међусобно опречне, а каткад надопуњујуће одговоре.

И поред свег умног прегалаштва и самонаметнуте дискурзивне дисциплине, у овој поезији одиграва се карневализација телесног и чулних надражаја. Штавише, врцави дух песника у тим приликама осећа се много комотније. Наместо да цизелира и језички филтрира своје осећаје, Даниловљево аутопоетички нестабилно сопство хотимично их вртложи и интензивира. У таквом галиматијасу исказа и слика један непоправљиви заљубљеник у живот инсистира на чулном поимању Бога. Он настоји да предупреди представу о томе да је духовно-душевни свет претпостављен, тачније супротстављен телесном аспекту постојања. Иако религијском домену стварности прилази споља, не задирући дубље у религијске, превасходно хришћанске доктрине, он жели да успостави везу са оностраним и да према томе оивичи своје постојање унутар песничког текста. Истовремено, он тако проверава – а можда би било прецизније рећи – поиграва се са онтичком постојаношћу саме песме: „У песми ништа не може преживети као музеј. Није песма утврђени град. Оно што си некада написао више се не сећа тога што си написао, ни тога ко си ти. [...] Песма је лепа и кад је још написао” („Талас одбегао од океана”); „Песма је оно што остане у тунелу кад се из њега ископа сва земља” („Песме су моја плућа”); „Кад песма престане да се таласа, онда је обрисана” („Таласи”), али и речи обременених излишним значењима: „Када су речи тешке, онда их кидам и бацам / као комаде

меса тигровима у кавезу” („Свети Данилов убија аждају, а онда и сам постаје аждаја”). Саставни део те мистификације је тематизација тишине, привидно логосне, али заправо тишине проишле из испразности речи и истрошености песме, што је још један вешто изведен Даниловљев парадокс.

И у овом, песничким сликама, тропима и међусобно контрастираним исказима изобилном тексту, жена има посебан, готово дивинизујући статус. Она је схваћена као метонимија женског принципа и лепоте, њено телесно оваплоћење, чија телесност, међутим, припада свету идеја. Даниловљева безимена лирска јунакиња – чак и када њено име привидно експлицитно упућује на неку личност из вануметничке реалности – представља лични естетски (можда чак и текстуални) идеал женствености, настао у уму песника склоног фасцинацијама и дивљењу природним феноменима, али уму способном да се зачуди. Исто тако, она је жариште инспирације, генератор његовог надахнућа и разлог светковања појавног света: „Жену коју волим претварам у мој хлеб, / у речник који лежи. / Жени коју волим говорим кроз биље: / клавир нема душу ја је имам две. / Кад сам с тобом постајем Дионис који у твојој / тамној спиљи муља грожђе” („Ружа у црној коси”). Данилов жене тако пореди са митолошким крилатим бићима („О крилатим женама”, „Жене Туниса”) која се на волшебан начин јављају у митским или сноликим просторима свакодневице његовог субјекта. Међутим, песник прославља лепоту чак и онда када се од ње склања, уморан од писања и стваралачког нагона, као у последњим песмама књиге: „Уморан сам од тога што сам песник / Уморио сам се од подивљалих река у мени. / Лепото и ти ме замараш.” Истовремено, жена, понекад и конкретизована, може бити и разлог за већ назначено преиспитивање песниковог досадашњег стваралачког хабитуса или наговештај поетичке еволуције: „После тебе [Olfa Philo] више нећу писати језиком устајалим / у мојим претходним књигама, нити реченицама / које више нису у игри” („Песма за Olfu Philo”). Тако је и таласање сумарна метафора међусобно противречних осећаја, мисли и доживљаја, оних крајности између којих се песнички субјект непрестано креће: „Таласање мора је признање да и радост / узнемирава. Али и да, песнице и пријатељу / блиски, још нисмо окусили све женске сласти. / Моје срце говори као хрид коју запљускују / таласи. // Нема мира између уздржљивости и пожуде. / Лепо и застрашујуће, такво је срце” („Хвар”). Ушушкан у наведеном парадоксу, Данилов изриче антинимичне, међусобно потируће ставове и увиде, каткад и надреалистичког карактера, аутопоетички их најављујући и пригушено естетизујући већ у уводној песми: „Зато пожури да прочиташ ове реченице које се / прождиру у једном покољу који је леп, јер већ се распадају.”

Прослава телесно-чулне димензије постојања одвија се у лирском простору винограда, посредством анакреонтски утемељеног метафоричко-симболичког асортимана лозе, грожђа, бурета, бокала, вина, шампањца, жеђи. У песмама „Виноград”, „У винограду” одаслан је позив за свеопште буђење чула и отварање ка себи и дражима света. Виноград је идентификован са храмом („Ево нама винограда, ево храма у коме ћемо се молити”). Дионизијску атмосферу, али и специфичну поетску философију Драгана Јовановића Данилова, већ добрано постављену у песмама обједињеним у књизи и *Вино с вулкана* (2012), овде подржавају и песме „Кћер вавилонска”, „Шездесет седам килограма меда”, „Неписана правила танга” и „Подивљала лоза”. Међутим, у свакој од ових песама присутна је сенка меланхоличног и преиспитујућег модерног субјекта – ствараоца.

Услед таквих језичких игара приметно је непатворено одушевљење одређеним појавним облицима, алтернативним у урбаној средини – каква је веверица, кртица, па и у књижевности врло познато хтонско биће – вук. Ови уметнички интригантни примерци фауне провлаче се и у претходним Даниловљевим књигама као песников алтер его. То су песнику драге гостујуће приказе које с времена на време походе његов ум или срце да својом безазленошћу и мудрошћу предупредe његову малодушност и подсети га на свете уметничке и људске дужности у којима би ваљало да истраје: „Веверице су спасиле Данилова! / Оне су га научиле да скаче по властитим / гранама. / Да није било тих вижљастих враголанки / и њихових лешника и ораха, / Данилов би био одбачен и збрисан. / Умро би од глади, а његова поетика би се, / као пиринач, расула у ветар” („Веверице су спасиле Данилова”); „Ја гледам кроз очи вукова и видим све што се догодило пре мог рођења. / Зими грејем руке на ватри која долази из вучјег / завијања” („Путујући кроз године”).

Посебно место у том психолошко-аутопоетичком огледању у овој књизи дато је вавилонској кћери. Она је песникова инспирација, непознаница, али инстанца у односу на коју преиспитује стваралачки замах свога сопства и онтолошку одрживост исказаног. Зазивањем вавилонске кћери, као и метонимије многоласја и контрадикција са постојаном традицијском подлогом, у песми „Бакља за вавилонску кћер” – иначе саграђену на мноштву антиномичних исказа – у конфронтацију се превасходно доводе телесни и душевни свет и испитује њихова онтичка напетост, самим тим и одрживост: „Тела се тресу, а не душа, та непотребна огромност. / Душа је спокојна у Богу, или ван света, / али не и у другој души где само немир обитава, / као у срцу, крвавој песници испалој из облака.” Као неко ко истиче чулну ауру речи, песник, сходно својој хедонистичкој философији, и телесни

аспект претпоставља душевном, али како би одбранио емоционално устројство бића од отуђења, те разарајуће нуспојаве савремене цивилизације, тиме и интегритет написаног, што је постојано тело песничког текста, попут Светог писма: „Наша тела ће написати много речи и све ће бити тачне”. Његова намера је да се прослављањем оваполоћења љубави, као ероса, филие и агапе (између осталог и у поезији), не само задобије милост Божја и спасење, већ да се омогући бољи квалитет оностраног живота (на пример, у песми „У виноградима”). Наравно, дизање бакље за осветљење мрачних кутова душе у спрези је и са песниковом здруженом одбраном ватрености поезије без обзира на његове разложне скептичке испаде и поклекнућа. Језичка страственост и благоглагољивост кључна су обележја ове поезије, испуњене чулним сензацијама.

Након хумора, ироније, каламбура и гротеске у већини песама трећег циклуса *Сйлав* („Ране”, „Наша деца”, „Путујући кроз године”, „Свети Данилов убија аждају, а онда и сам постаје аждаја”, „Дунав, разбојничка река”, „Срце и језеро”), као и у завршном циклусу/песми „Кључ и провалија” затичемо назнаке резигнације. Песник, постепено, засићен дугим списатељским стажом, присуством у свету књижевности, али и животним искуством – пловећи на чамцу отежалом од метафора и речи по подивљалој реци своје песме – са извесним одмаком, донекле и презиром посматра оно што је већ успоставио као своје естетске константе: језичко светковање лепоте и чулних сензација, позив на хедонистички однос према стварима, успостављање култа тела, између осталог, речи и песме, апотеоза жене, као и мистификација начина на који су ствари између себе повезане, односно рефлектоване у варљивом огледалу песничког језика. Ипак, и поред те суптилне, тек контурисане, али осетне песникове резигнације и аутопоетичког ограђивања, *Ум подивљале реке* је књига очуване унутрашње ведрине песника и поштовања достојне оданости песми.